

**מחקר גישוש במסגרת מחקר הערכה מקיף בשנת 2003
על תהליך בירור ייעודי מחלקת החינוך (של הסוכנות
היהודית) ויישומם בתכניות הכשרה של סגל חינוכי.**

**מחקר הערכה – תכנית גוונים, פיתוח מרכזים חינוכיים
בנושא העם היהודי בימינו במכללות לחינוך: אורנים,
לוינסקי, אחווה-הרצוג.**

ד"ר יהודה בר-שלום

מכללת דויד ילין

הוגש לד"ר עזרא קופלוביץ – היחידה למחקר ופיתוח,

המחלקה לחינוך, הסוכנות היהודית, דצמבר 2002

תוכן עניינים

2	מה הוא פרוייקט גוונים?
3	באיזה שלב נכנס החוקר לשדה במהלך המחקר?
4	מי המשתתפים השונים במחקר?
	א. תפיסות אנשי השדה (מנהלת התכנית ומנהלי התכנית במכללות) את מודולת העם
6	היהודי בימינו.
6	הנרטיב האישי
10	המסע כמודולה חינוכית
11	השוני בין המודולה הזאת לבין תכנית חינוכית "רגילה"
13	הבדלים מהותיים בתוכן
14	ב. תרבות ארגונית של ארגון זמן
14	הערכת התכנית
15	מטרות התכנית לפי הצוות הניהולי
15	המלצות למדדי הערכה לאור המטרות שהועלו
16	סיכום עם השלכות תיאורטיות
17	המלצות
19	ביבליוגרפיה
19	משה יצחקי
19	שבת בניו יורק פרשת אמור

רציונאל

מחקר זה הוא יוזמה של היחידה למחקר ופיתוח במחלקה לחינוך יהודי-ציוני של הסוכנות היהודית ומהווה חלק מתהליך כולל שהחל בשנת 2001 שמטרתו, בירור יעודה האידיאולוגי של המחלקה בנושא הקשר בין ישראל לתפוצות. במחקר זה נבדק תהליך בירור העמדות סביב תכניות ההכשרה של שלוש תכניות חינוכיות בחסותה של מחלקת החינוך. דו"ח זה מתמקד במחקר גישוש על אחת התכניות - המשותפת למשרד החינוך ולמחלקה - גוונים.

תכנית גוונים שמה לה למטרה ליצור תשתית חינוכית, מתוך ראייה כלל ארצית, שתאפשר פיתוח מגוון תוכניות חינוכיות לחיזוק תחושת השייכות של ישראלים לעם היהודי, להגברת המחויבות לעתידו, להעמקת הידע על העם היהודי בתפוצות ולפיתוח קשרים משמעותיים עם קהילות חינוכיות מעבר לים. המכללות השותפות בשלב הזה הן אורנים בצפון, לוינסקי במרכז, ואחוה ומרכז הרצוג (משולב) בדרום. חשיבות התכנית נובעת מכמה סיבות:

1. זאת תכנית חדשנית בכך שעד שנת 2000 מחלקת החינוך של הסוכנות לא עסקה בתכניות חינוכיות לישראלים יהודים.
2. העבודה מול המכללות היא חלק מהמאמץ הכללי של המחלקה לשתף פעולה עם גופים רבים ומגוונים כמו משרד החינוך,¹ הצבא, חברת המתנ"סים, בניסיון לפתח שיח יהודי חדש בחברה הישראלית הרואה את העם היהודי היושב בישראל ובתפוצה בצורה פחות בינארית-"אנחנו" מול "הם" מאשר בעבר (אייזן ואחרים, תשס"ב, Kopelowitz 2003).
3. היחידה אשר יוזמת את תכנית גוונים היא יחידה חדשה (בת שנה) שהוקמה כחלק מהיערכותה של מחלקת החינוך להשפיע על החברה הישראלית ולגשר בין ישראל והתפוצה.
4. הצוות המוביל את התוכנית עובר תהליכים משמעותיים של בירור המטרות החינוכיות ואידיאולוגיות בנושא העם היהודי בימינו ומקומה של הסוכנות היהודית מול ארגונים חינוכיים בחברה הישראלית.

¹ החוקר פגש גם את דב אייזן, אשר בתפקידו כמנהל האגף לקשרי חינוך ישראל-תפוצות, מקדם תכניות שונות ומתאם בין ארגונים שונים העוסקים בנושא העם היהודי בימינו.

בגלל הסיבות לעיל, התחלנו במהלך של מחקר גישוש על תכנית זאת. מטרתנו היא להשתמש בשיטת מחקר פעולה מעצב² המאפשר לבוני המדיניות ומנהלי התכניות להעריך את היישום המעשי של בירור העמדות ולתרגמם לעבודה החינוכית. ברצוננו לבדוק את מידת ההטמעה של האידיאולוגיה בתוכניות הכשרה בכל אחד מהמכללות.

מחקר גישוש זה מתמקד בצוותים המכילים את תוכניות ההכשרה ובוחר את תהליכים הראשוניים של הקמת צוות בשלושת המכללות ובסוכנות היהודית במסגרת פרוייקט גוונים. שאלות המחקר העיקריות שיבחנו: מה הן העמדות האידיאולוגיות המנחות את השותפים הבכירים בגוונים? איך כל שותף בפרוייקט בונה מערך ארגוני ליישום המטרות האידיאולוגיות? ומה הן ההסכמות ואזורי אי ההסכמה לגבי המטרות ויישומם?

מה הוא פרוייקט גוונים?

כחלק מן המאמץ של המחלקה לחינוך להשפיע על תפישת העולם היהודי בימינו בחברה הישראלית, גב' ורדה רפאלי, מנהלת תחום החברה הישראלית במחלקה לחינוך של הסוכנות היהודית, יזמה תכנית חינוכית שעוסקת בתחום זה במכללות לחינוך. לתכנית הצטרפו שלוש מכללות לפי פריסה ארצית הכוללת את אורנים, לוינסקי ואחוה/הרצוג. כל מכללה העמידה צוות הקמה רב-תחומי, שמטרתו לגבש תפישה מכללתית אזורית ייחודית בנושא העם היהודי בימינו, לבנות תכנית לימודים בנושא לפרחי הוראה ומורים משתלמים, ליצור מעגל השפעה בקרב מורי המורים במכללה, ולהקים גשרים לקהילה הסובבת ולעם היהודי בתפוצות. מרכזי הצוותים כוללים: דר' משה יצחקי **באורנים**, גב' רחל גרובייס **בלוינסקי**, מר יהונתן פיין **באחוה**, הפועל בשיתוף עם דר' גילי זיוון **במרכז הרצוג**. צוותי ההקמה של המכללות משתתפים במסגרת-על של 'קהילה לומדת', שמהווה פלטפורמה אקדמית-רעיונית-מקצועית. פלטפורמה זו משמשת משאב לכלל החברים במספר תחומים:³

- חשיבה משותפת לשם ליבון והמשגת תחום הידע של העם היהודי בימינו, הבהרת סוגיות חינוכיות ובניית תפישה מתודולוגית ודידקטית של התחום.
- מפגשי היכרות לשם הכרות עם תכניות העבודה השונות במכללות, ולצורך שיתוף פעולה בין-תחומי בין חברי הצוותים.

² עוד על מחקר פעולה ראה הכהן וזימרון (1999).
³ מסמך פנימי של המחלקה לחינוך

- העשרת הידע של החברים בנושא העם היהודי בימינו דרך מפגשים עם אנשי חינוך, אקדמיה וארגון מהארץ ומחו"ל.
- סיור לימודי להכרת יהדות ארה"ב מתוכנן לחודש ספטמבר 2003.

התכנית נמצאת בשלבי ההכנה האחרונים לקראת הפעלתה המעשית בשנת תשס"ד. אנו חוקרים את המאמצים של צוות ההכנה לקראת היישום מתוך הנחה שרצוי שיהיה קשר הדוק בין ההכנה לבין המעשה החינוכי בפועל. מאמצים רבים הושקעו על ידי השותפים השונים כדי לגבש תכנית אשר תתאים להקשר הספציפי של כל מוסד ומוסד. כפי שנראה בהמשך המסמך, בתכנית זאת יש היבטים חדשניים מבחינה חינוכית והיא מתמודדת עם סוגיות חינוכיות מורכבות תוך יצירת דרכי לימוד מגוונות ורב-תחומיות. התכנית נבחרה מכיוון שהיא מייצגת ניסיון (לאחר רפלקציה ובחינת חלופות חינוכיות שונות) ליצור שפה חדשה בכל הקשור בעם היהודי בימינו. תהליך שילוב נושא העם היהודי במכללות לחינוך יעשה במהלך שלוש שנות הלימוד הקרובות במספר תחומים:⁴

- בניית תכנית לימודים בנושא לפרחי ההוראה (pre-service)
- השתלמויות מורים (in-service) ומורי מורים
- מתן שרותי חינוך בתחום לקהילה הסובבת
- טיפוח קשר עם מערכות חינוכיות-קהילתיות בעולם היהודי

באיזה שלב נכנס החוקר לשדה במהלך המחקר?

החוקר נכנס לשדה כמשתתף בפורום ההקמה של גוונים, בהשתתפות של ורדה רפאלי, משה יצחקי, רחל גרובייס, יהונתן פיין וגילי זיוון. פורום זה נמצא בתהליך עבודה של מספר חודשים לקראת גיבוש המודולה בכל מכללה. לאחר ההשתתפות בפורום, החוקר ראיין את משה יצחקי, ורדה רפאלי ורחל גרובייס וכן צפה בעבודת צוות ההקמה של לוינסקי.⁵ מסמך זה יתאר את ממצאי החוקר לאור הנתונים שנאספו בראיונות ותצפיות אלה וכן יציע תהליך המשכי לבדיקת העבודה מול הצוותים החינוכיים בכל מכללה. בשלב זה החוקר יעסוק בעיקר בביורר האידיאולוגיה המנחה את מובילי הפרוייקט בעיצוב היחידות הלימודיות אשר יופעלו החל משנת

⁴ מתוך מסמך פנימי של המחלקה לחינוך של הסוכנות

⁵ מסיבות שונות, היה קושי לקבוע עם הנציגים מאחווה והרצוג.

תשס"ד ויבחן האם יש הסכמה בקרב המובילים בקשר למטרות הפרוייקט? כיצד הם תופסים את המטרות? כיצד הם מקווים שהמטרות יגיעו לידי מימוש מעשי? ובעזרת איזה כלים?

מי המשתתפים השונים במחקר?

במחקר פעולה חשוב שהחוקר יבין את השדה, ושהנחקרים יוכלו לתפוס אותו כשותף לגיטימי ולא כאדם אשר "בא מלמעלה". החוקר, דר' יהודה בר-שלום, כמו המשתתפים האחרים במחקר, הוא איש חינוך שהתנסה בפיתוח תכניות לימודים בנושאים שונים הקשורים ליהדות ולזהות יהודית. יהודה אף ביצע מחקרים בנושא "מפגשים", "גשר חי" וזהות יהודית ריאקטיבית במחנות קיץ בארה"ב. יהודה חש שחוויותיו כשליח בארה"ב שינו את תפיסת זהותו העצמית ואת התפיסות שלו לגבי העם היהודי בכלל.

גב' ורדה רפאלי, מנהלת תחום החברה הישראלית במחלקה לחינוך של הסוכנות היהודית, במסגרת תפקידה מנהלת את פרוייקט גוונים. היא אשת חינוך וארגון בעלת תואר שני מהמכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית ותואר שני נוסף מבית הספר לממשל ע"ש קנדי באוניברסיטת הארוורד, שם הייתה עמיתת קרן ווקסנר. כמו כן עבדה שנים רבות במשרד הישראלי של הוועד היהודי האמריקני. ורדה חשה כי המפגש שלה עם יהדות ארה"ב, במהלך עבודתה בוועד היהודי האמריקני, השפיעו מאוד על תפיסתה את נושא העם היהודי.

דר' משה יצחקי הוא ראש החוג לספרות במכללת אורנים ובעל דוקטוראט ממכון שכטר. משה ביקר בארה"ב בסוף שנות ה-90 במסגרת אחת התכניות של הוועד היהודי האמריקני, שורדה ריכוזה באותה תקופה. היה זה מסע היכרות עם הקהילה היהודית האמריקנית, תכנית שהוועד היהודי האמריקני החל להפעיל כבר בראשית שנות ה-80. משה חש שמסע זה מהווה נקודת מפנה בחייו, הוא תופס את העם היהודי בצורה אחרת מאז, כאשר הוא נאלץ לדבריו, "להשתחרר ממיתוסים ישנים, ולקבל מציאות חדשה ומפתיעה של קהילה חייה ופועמת עם כל הסתירות הפנימיות שיש בדבר." חוויה זאת היא אחת החוויות המלוות אותו בריכוז נושא העם היהודי בימינו במכללת אורנים. משה מוסיף ומציין ש:

"המסע להכרת יהדות ארה"ב היה בבחינת חוויה מתקנת ומכוננת בשבילו בכל הקשור לנושא העם היהודי. שינוי זה משמעו להיפרד ולהשתחרר מאתוסים ישנים, ולהיפתח למציאות חדשה, עם עוצמות, עם מגוון ביטויי זהות ואמונה, עם קהילה חיה ויוצרת, עם עוצמה פוליטית, ועם

תחושה שמפגש זה עשוי להעשיר את הזהות הפרטיקולרית שלו כיהודי ישראלי, כמו גם לקיים דיאלוג בגובה העיניים עם קרובים רחוקים מעבר לים. יחד עם זאת הבעיות שנגלו במפגש בכל הקשור להמשך הקיום היהודי מחדדים את ההבדלים ואת הנקודות עליהן ניתן לקיים דיאלוג מתוך אחריות ומחויבות.

רחל גרובייס, דוקטורנטית בחוג להיסטוריה של עם-ישראל (תחום התמחות – ספרות חז"ל) מהמרכז לחינוך יהודי במכללת לוינסקי, חשה אף היא שהשנים בהן שהתה בארה"ב גרמו לה להיות מודעת יותר להיותה חלק מעם יהודי העוסק בשאלות קיומיות-זהותיות, לקיומם של ארגונים יהודיים שונים ולהבדלים בין קהילות שונות וביטויים בסדר היום היהודי. רחל מקווה שהמודולה החינוכית אותה היא מנהלת בלוינסקי תסייע לסטודנטים להיות מודעים יותר לזהותם כחלק מעם יהודי, המתקיים באופנים שונים מחוץ לארץ ישראל, ומקווה כי המפגש עם צורות חיים יהודיות בכלל, יגביר מגמות של פלורליזם באישיותם. יהונתן פיין, דוקטורנט ומנהל התכנית באחוה, רואה עצמו כמושפע מאוד מהמגע עם יהדות ארצות הברית. הוא מדגיש את חשיבות הקשר עם יהודי ארה"ב גם מראייה אסטרטגית. יהונתן, שהוא דיקאן הסטודנטים באחוה, הוא בעל תואר שני במדעי המדינה וכן בעל תואר שני במדעי היהדות ממכון שכטר. הוא שהה זמן רב בארה"ב, ושהייה זאת כאמור, העמיקה את הכרתו בחשיבות הקשר עם יהדות ארה"ב.

ד"ר גילי זיוון, מנהלת מרכז הרצוג, היא שותפתו של יהונתן בפרויקט (מכללת אחוה עובדת עם מרכז הרצוג הממוקם בעין צורים). גילי היא יהודייה אורתודוקסית, אשר כמו רבים משותפיה במרכז הרצוג, מורגלת לשיח יהודי פלורליסטי אשר מקבל ומקשיב לקולות אחרים ושונים מתפיסת האמת ההלכתית. היא מביאה עימה ניסיון רב בעיצוב והפעלת מודולות שונות של הגדרה ובירור של הזהות היהודית. בעבודת הדוקטור שלה היא בדקה את עמדתה של הפילוסופיה היהודית האורתודוקסית מול העולם הפוסט-מודרני.

לסיכום, כל השותפים במחקר זה; החוקר החיצוני, מנהלת התכנית והמנהלים האזוריים, הם אנשים בעלי רקע של "מפגש חיובי" עם יהודים מארצות אחרות וכן בעלי השכלה בתחומים שונים של יהדות. הם רואים חשיבות רבה בפיתוח והעמקת תודעת השייכות לעם היהודי- זהו מרכיב שהציונות הקלאסית ויתרה עליו והם פועלים לשילובו מחדש כמרכיב במארג

הזהות היהודי-ישראלי. ניתן לאמר שהם נשענים על הנרטיב האישי בעשייה החינוכית ובמלים אחרות, הם "לוקחים את העשייה הזאת בצורה מאוד אישית."

ממצאים

א. תפיסות אנשי השדה (מנהלת התכנית ומנהלי התכנית במכללות) את מודולת העם היהודי בימינו.

הנרטיב האישי

תפיסותיהם של אנשי השדה בתכנית זו מושפעות מאוד מנרטיב אישי אשר מציב במקום מרכזי את החוויה החיובית והמורכבת עם האחר היהודי. המשתתפים מציינים נקודות מרכזיות בחייהם בהם השיח היהודי השתנה כתוצאה ממפגש. במקרים מסוימים מתברר שדווקא הרקע המשפחתי יצר בשלב מוקדם תפיסה מורכבת, אשר ייתכן שהובילה מאוחר יותר לפתיחות במפגש עם היהודי האחר. ראה את המקרה של ורדה כאשר היא נזכרת במשפחתה:

"אבי נהג לספר ששתיים-עשרה שנה מחיי הוא היה בשירות העם היהודי – עליה

ב' של האצ"ל, ועד ההצלה של האצ"ל בארה"ב, חזרה לאירופה עם הצבא האמריקני, שם נודע לו כי משפחתו הושמדה, ושוב בשורות האצ"ל.

אימי באה ממשפחה של גדולי תורה, משפחה שרק מעטים ממנה שרדו בשואה. סבי, שהיה אדם דתי, ראה ב'כלל ישראל' ערך מרכזי ביותר, שחשיבותו עולה על דקדוקי מצוות.

מאז שאני זוכרת את עצמי העם היהודי היה חלק מן השיח המשפחתי. בילדותינו, ההווי היהודי המשפחתי היה יצירה מקורית של ההורים שבאו מרקעים שונים. אנחנו הילדים פנינו עם הזמן לכיוונים מגוונים מבחינה תרבותית, דתית ופוליטית. תהליך של שנים הושקע בבניית שיח פלורליסטי, שיגשר על הפערים, ויאפשר לנו ולילדינו להיפגש סביב אותו שולחן.

אנו רואים שמשפחתה של ורדה לא בחרה בזהות יהודית דיכוטומית (או דתי או חילוני), שהייתה האופציה המקובלת בשנים הראשונות לאחר קום המדינה. הרקע השונה והנרטיבים המגוונים של המשתתפים בחוויה המשפחתית הובילו ליצירת שיח קונסטרוקטיבי שמכיל את השוני בין בני המשפחה. נדמה שזאת תופעה נדירה בתקופה שמשפחות בישראל נקרעו סביב

ויכוחים אידיאולוגיים. תיאורו של משה יצחקי, אשר נזכר בזהותו ה"קודמת", זהות מונוליתית אשר מבוססת על שלילת הגלות מדגימה את הנרטיב שלו.

אני תוצר של החינוך של תנועת הנוער בשנות ה-60. בשבילי הגשמה הייתה ציונות שהיא התיישבות בקבוץ, ושלילה מוחלטת של הגלות. אני עצמי בן של הורים גלותיים, ואני שולל באותה תקופה את הגלות בצורה גורפת ונחרצת. אני מדבר עברית ומתעלם מכל השפות שהורי הכירו. בתנועה היו לנו שיחות על יחסי ישראל והתפוצה, והיה ברור, וזה תמיד הוביל לכך, שרק בישראל יהודי יכול להגשים את עצמו. יהדות זאת הגשמה, והגשמה זאת חלוציות. גם בשירות צבאי בתפקיד פיקודי אני רואה הגשמה ויעוד... רק בשלב מאוחר יותר בחי הבנתי שעברתי פשוט דרך הנרטיבים הישראליים הארכיטיפיים הקלאסיים.. ואחרי הצבא הגשמה בקבוץ וכמובן שישוב ספר.

הכל השתנה אחרי מלחמת יום כיפור, זאת הייתה ממש רעידת אדמה, אחרי המלחמה חשבתי שצריך להעביר את ההדגש מעבודת האדמה לכוון של חנוך. קבלתי תפקיד מרכזי בתנועת הצופים, שם אני נפגש ופועל בתוך היהדות החילונית. כבר בצופים נלחמתי במונופול של החרדים על מקורות היהדות. חשבתי שעיסוק במקורות יכול לתת פתרון לשבר ברוחניות הישראלית. מאוחר יותר למדתי מחשבת ישראל וספרות באורנים. כל זה עדיין במסגרת של זהות ציונית קלאסית שלא לוקחת בחשבון את העם היהודי.

את התואר השני עשיתי במכון שכטר (JTS) שם מפגש ראשון עם תכנים וזרמים אחרים, אמריקאים, אבל זה עדיין לא חודר אל התודעה.. אך התחלתי לחשוב על הצורך של יצירת זהות לאומית מחודשת לאור תחילת תהליך השלום והרגשת החשיבות של הדיאלוג עם ערבים ופלשתינאים לקראת גיבוש זהות לאומית חדשה... ולפני ארבע שנים אני משתתף במסע להכרת יהדות ארצות הברית של הועד היהודי האמריקאי, ושם מתחיל המסע חזרה אל העם היהודי, אל שורש הגלותיות שבי.. הסרת המסך ממה שהיה קיים בי הרבה שנים והדחקתי... הייתה עוצמה במפגש עם יהדות אמריקה, תרבות עשירה עם סמלים שונים, מבטאת סוג של מושג חדש עבורי שהוא התפוצה. זה גרם לי להתבוננות מחודשת על מי אני, איפה אני בזה? מה המשמעות של קיומי אם אין מרכז (מרכז יהודי, יב"ש) ואם יש מרכז, צריך לחפשו ולבנותו מחדש. זה

היה גם מפגש עם עוצמה רוחנית ופוליטית גדולה, גם עם בעיות קשות כמובן, שחלקן מנסים להסתיר..

תוך כדי מסע אני מבין שיש כאן הזדמנות גדולה לדיאלוג בין אופציות יהודיות שונות אשר מאפשר לי מרחב שהיה סגור קודם... יש הרבה אופציות יהודיות שאותן ניתן לממש.. לא כחיקוי מוחלט בחברה הישראלית, אבל כן תוך כדי דיאלוג.... פתאום אני מבין, זה לגיטימי לא לחיות בישראל, אין כאן האשמה הדדית יותר, זה יוצר אצלי שינוי והשריון שלי נופל... נוצרים קשרים אישיים, אני מעביר סדנא של השירים שלי, וזמר אופרה יהודי ניו יורקי, אשר מלחין כמה משירי שתורגמו על ידי חברת קהילת בני ישורון, מבצע אותם מול קהל... עבודת התרגום נעשית בעקבות סדנת שירה שהעברתי שם, תוך כדי יצירת קשר אישי שצמח בעקבות אחד המסעות הללו. התרגום הוא פרי של שיחות ומפגשים והוא נעשה מתוך אהבה גדולה לשפה העברית...

גם הפגישה עם בני ישורון (בית כנסת ליברלי ופתוח במנהטן) זה ממש מפגש מכונן, כי עבורי זה היה (בית הכנסת) מוסד מנוכר וזר, ופתאום מפגש עם בית כנסת חם, חי, מקבל ומזמין.. תפילה מתחילה להשתנות, יש אופציות לא מקובעות... זה פותח לי אופציות לשירה... המפגש משאיר אצלי רצון לעשות משהו בישראל, לא רציתי לשאירה כחוויה אישית, רציתי להעבירה באמצעים אישיים לכמה שיותר אנשים בישראל. אני חושב שזה השפיע עלי גם התפיסות של השיח הפנים ישראלי.

הנרטיב המרתק של משה יצחקי, (שראוי לעשות עליו מחקר נפרד), מציג אדם המתבונן בתהליכי מעברי זהות אשר חופפים תהליכים היסטוריים במדינת ישראל. תחילה הוא מציג את הזהות המונוליטית והברורה, עם האמת החלוציות והציונית, השוללת כל אופציה גלונית או דתית. בשלב מאוחר יותר את השבר של יום הכיפורים, אשר מעורר שאלות בקשר לאמיתות הבינריות עליהן גדל המובילות אותו לעיסוק חינוכי. העיסוק החינוכי מביא אותו לברר את יחסו אל הטקסטים היהודיים שמשה חש "שהם גם שלו" אם כי עדיין אין לו תפיסה של עם יהודי או של קשר עם יהודים אחרים מחוץ לטקסט. נקודת המפנה בהקשר הזה היא במסע קצר בן 10 ימים בתפוצות, אשר מחולל בו תהליך שכלי ורגשי מורכב. תהליך זה מוביל אותו לקבלה והכרות עם היהודי האחר בתפוצות, תוך קבלת חלקים דחויים ואחרים בתוך אישיותו (בית הכנסת, היהודי הגלוי, התפילה). המפגש המשמעותי גורם לו לפעול לכך שגם ישראלים נוספים יחוו חוויה דומה מכוון שהוא חש כי השיח עם התפוצה משפיע על השיח הפנים ישראלי.

אצל רחל גרובייס, אנו מוצאים מסע אל התפוצה אשר במהלכו נוסף לו מימד של שליחות הציונית:

יצאתי לארה"ב עם בעלי, שהיה עמית מחקר באוניברסיטה בסן דיאגו. במהלך שהותנו במקום נתמנתי כנציגה מקומית של מחלקת העליה ומחלקת הנוער והחלוץ. במסגרת תפקיד זה קשרתי קשרים קרובים עם הקהילה היהודית המקומית, שנועדו בעיקרם למפגש בין הקהילה הישראלית ששהתה בעיר במסגרת שנת שבתון, עבודה זמנית ולימודים לבין הקהילה היהודית המקומית. בו בזמן עסקתי בארגון משלחות נוער לארץ, ובניסיון להציג נקודת מבט ישראלית במהלך השיח שנוצר ביני לבין מוסדות הקהילה המקומית. בה בעת לימדתי בבית ספר יומי ובבית הספר התיכון. אני מוכרחה להודות שניסיתי להדגיש, כל העת, את ההבדל ביני לבין קהילת הישראלים היורדים במקום. במהלך שהותי הראשונה בארה"ב נקודת המוצא שלי אופיינה בהתנשאות-מה כלפי הקהילה המקומית, כאשר זהותי כישראלית נתפסה בעיני כמימוש נכון יותר של זהותי היהודית. יחס זה השתנה במהלך שנת שבתון נוספת, במהלכה התגוררנו בעיר בה מספר היהודים היה נמוך יחסית, אולם שבשלב זה של חיי, 'נפרדתי' מן הטון המבקר וניסיתי ללמוד, להכיר ולספר רק אם נתבקשתי. פעילותי במסגרת הקהילה התרכזה בעיקר בחיזוק תודעת השואה, כאשר הפן הישראלי שלי נכח אבל לא השתלט.

גם רחל מדגישה את המפגש עם יהדות ארצות הברית כמרחב לבדיקה עצמית ולשינוי עמדות. רחל מצאה את עצמה פעילה מאוד במסגרות חינוכיות שונות בתפוצות, אם כי נדמה שבתקופת השהיה הראשונה בארה"ב (שנתיים) התפתחו יחסים לא פורמליים הדוקים יותר עם ישראלים המבקרים זמנית במקום. מצב זה השתנה לחלוטין בתקופת השהיה השנייה, בה רחל ומשפחתה בחרו להתגורר באזור שאינו מאוכלס ברובו ע"י 'קיבוץ' ישראלי.

לסיכום, הנרטיב האישי מהווה אצל אנשי הפרוייקט מנוף לפעולות ולחיפוש אחר זהות שהיא יותר פלורליסטית ומכלילה. הם חשים שהתהליך שעברו הוביל אותם לשינוי דעה משמעותי בכל הקשור ליחסם לעם היהודי בימינו. התהליך שתיארו התחיל בדרך כלל מתפיסה מונוליטית, שוללת ואולי אף אתנוצנטרית, והסתיים בתפיסה מכלילה, סובלנית ופתוחה להמשך

לימוד מן האחר. מתקבלת התחושה כי המפגש עם האחר היהודי הוא מפגש עם צדדים מודחקים באישיות הישראלית המונוליטית וכן קיימת האמונה כי המפגש עם האחר בתפוצה מאפשר ומקל על המפגש עם האחר בישראל (ערבי, פועל זר, מזרחי, אשכנזי וכו').

המסע כמודולה חינוכית

המילה מסע חוזרת ומושמעת בהקשרים כאלה ואחרים בקרב מובילי הפרוייקט. הם מדגישים את המסע האישי שכל אחד מהם עבר ואת הצורך שהלומד בתכנית יעבור מסע כזה. כמו כן הם מדגישים את החשיבות של מסע פיזי ממשי (מפגש עם יהדות התפוצה) כאמצעי להמחשת הלימוד במודולה וכדרך לראות את הדברים "כפי שהם באמת".

נדמה שורדה צברה ניסיון רב במסגרת עיצוב מודולת המסע ככלי לשינוי בקרב הלומדים. היא מדווחת שמשותפים רבים במסעות של הוועד היהודי האמריקני עברו חוויה משמעותית, ושנוצר Network של אנשים אשר עברו את המסע. (כמו משה יצחקי, אשר דיווח קודם על ההשכלות של המסע הפיזי שלו).

ורדה מספרת :

בוועד היהודי האמריקני פיתחנו את תפישת המסע אל יהדות ארה"ב. מהו המסע? יצירת חוויה רגשית ואינטלקטואלית המלווה בתהליך רפלקטיבי, המתרחש במרחב אחר, רחוק ומנותק מהמציאות הישראלית הדחוסה. לפני המסע יש הכנה הכוללת ידע לגבי היעד המשולב בתהליך בירור זהות אישי. המסע עצמו מתרחש ברבדים שונים: המסע האישי, המסע הקבוצתי והמסע לעולם אחר ולקהילה יהודית שונה. קראנו לתהליך 'חלון ומראה'. פותחים חלון, המאפשר התבוננות החוצה, והוא הופך גם למראה, וכך נוצרת אפשרות להתבוננות אחרת. זה מצב כמעט בלתי אפשרי בחוויה הישראלית האינטנסיבית והדיכוטומית. השיח הפנימי בקבוצה משתנה לפי הרכב האנשים. עפ"ר הקבוצה הטרוגנית וכך נוצר מרחב הידברות שונה שאיננו שחור ולבן ואיננו או ש... או ש... נוצר מרחב בו ניתן ליצור שיח יהודי חדש. מעניין לציין כי כשהתחלתי לעבוד בסוכנות לפני כשנה וקצת, הכרתי את רחל כורזים, מנהלת תחום השתלמויות במחלקה לחינוך. התברר שללא כל קשר, רחל פיתחה את המסע להונגריה. במהלך הזמן פיתחנו מודלים נוספים למספר יעדים. כך למשל דר' משה יצחקי, וצוות מאורנים פיתחו את המסע לאודסה.

לדבריה של ורדה יש הד בקרב אנשי הצוות המוביל, לאור החוויות שחו במסעותיהם השונים. נדמה שיש זיקה והלימה בין המסע הפנימי למסעות חיצוניים, או, כמו שמשה יצחקי מדגיש "צורה משפיעה על תוכן". ניתן לראות כי גם Networking אשר יצר את הקבוצה הנחקרת התחיל בחוויות אשר נצברו מתוך מסעות פיזיים בתפוצות המסע של כל מי שלומד את המודולה המתוכננת צריך להיות מסע קוגניטיבי; מפגש עם טקסטים וידע יהודי, מפגש ריגושי עם שאלות של זהות, ומסע ממשי ופיזי לעולם היהודי מעצימם את המסע, והופכים אותו (באופן פוטנציאלי) לחוויות שיא. הצוות חש שהחלקים התיאורטיים והסדנאיים במודולה המכוונת לסטודנטים מהווים הכנה ראויה לחלק של ההתנסות במסע אל התפוצה.

לסיכום, תכנית העבודה המתוכננת משלבת רכישת ידע בנושא העם היהודי בימינו, בירור שאלות תוכן, שאלות רגשיות ושאלות של זהות, ובשלב מאוחר יותר התנסות במסע לתפוצות והדרכה במחנה קיץ. סביר להניח שההכנה לפני המסע תכין את הסטודנט לאיזון בין התפיסה העצמית של "שליחות", לבין התפיסה העצמית של "מפגש". השליח בא בעיקר לתת, ואילו הבא למפגש, בא לתת ולקבל.

השוני בין המודולה הזאת לבין תכנית חינוכית "רגילה"

המנהלים, למרות עיסוקיהם הרבים והתפקידים השונים שהם ממלאים במערכות החינוכיות, תופסים את התכנית כמקום **לבדיקה ובירור של חלופות חינוכיות ראויות לתהליך החינוכי הסטנדרטי**. אנשי הפרוייקט מודעים לקושי הטמון בניסיון להכניס שינוי למערכת קיימת, ולאתגרים בהכנסת הפרוייקט אל תוך המערכת. מבחינה מערכתית הם חשים שהכוון ההוליסטי אותו מייצגת התכנית, עדיין נחשב לחתרני מהבחינה אקדמית (באוניברסיטאות למשל), ומאמינים שהצלחת התכנית עשויה להוביל ליתר פתיחות לפרדיגמה של חינוך הוליסטי, שמנסה להעניק לאדם חוויה **רוחנית רב-מימדית**, חוויה שהיא נדירה בדרך כלל במערכות חינוך קונבנציונאליות. עולה שאלה ביחס ליכולתה של המערכת האקדמית "להכיל" את החוויה ההוליסטית והשונה שתכנית זאת מציעה אך עם זאת, יש לציין שמכללות (למרות שגם הן

תלויות בהכרה ובאלידציה של המערכת האקדמית), נוטות להיות יותר ניסיוניות בגישתן החינוכית מאשר אוניברסיטאות, המעונינות בדרך כלל במחקר.

רחל: אנו מנסים לתת **חינוך הוליסטי חווייתי ורב תחומי**, יש לנו גם סדנא וגם מפגש עם טקסט. טקסט הוא לא רק ספר, הדיון יכול לצאת מתוך נקודת מוצא של סרט, שיר, תמונה או כל גירוי אחר. חייבת להיות התאמה בין החלק הקוגניטיבי לחלק הרגשי. משה: השיעור האידיאלי במודולה תלוי מאוד באישיותו של המורה. לדעתי המורה צריך **להביא את אישיותו באופן מלא לכתה**. הישיבה צריכה להיות **במעגל**, ויש צורך להשתמש בגירויים שונים, מוזיקה, אמנות, דינמיקה קבוצתית. שילוב בין תוכן לבין תהליך חינוכי. צריך יחסי אמון ואווירה **"רוג"ריאנית ובובריאנית** בכתה.

ורדה: יש ליצור שילוב בין הלימוד האקדמי לבין התהליך האישי שעובר המשתתף הלומד. כאשר הייתי בהרווארד, הופתעתי מהאינטגרציה בין לימוד אקדמי לבין דרישה לתהליך רפלקטיבי המתייחס לחוויות אישיות מעצבות. זו הייתה חוויה לימודית שונה ממה שהכרתי והייתה לה עוצמה רבה.

גילי: הלימוד צריך לצאת מתוך מה שמעניין את הלומד, מניסיון העבר, שמתי לב שאין עניין ללומדים, גם אם הם אורתודוקסים, להיכנס לויכוחים תיאולוגיים, מעמד האישה ביהדות, לעומת זאת, היה ועשוי להיות נושא נהדר לדיון רב-תחומי במסגרת המודולה.

אנשי הצוות חשים שלתכנית יש פוטנציאל עצום מבחינת היכולת להעביר את הלומד בה תהליך (או מסע, או טרנספורמציה). המנהלים מדברים על המושגים הללו מתוך חוויה אישית ושואפים ליצור מסגרת שאפשר למשתתפים בתוכנית לחוות חוויה דומה. **המנהלים רואים את עצמם כסוכני שינוי בחברה הישראלית**, הן מבחינת התכנים של המודולה והן מבחינת דרכי ההוראה ההוליסטיות והחדשניות.

הבדלים מהותיים בתוכן

ישנם הבדלים בתפיסות בתוך הצוות בקשר לתכנים אשר צריכים להיות מועברים במודולה. באורנים למשל, יש הישענות על ידע קודם שנצבר מהעשייה רבת השנים ב"מדרשה", (מקום מיוחד ליד המכללה בו מתנהל מזה שנים שיח יהודי תרבותי שונה ו"אחר"). באורנים בחרו לפתוח את התכנית עם "נבחרת" של 20 סטודנטים אשר "יעברו חוויה הוליסטית" שאחד משיאיה יהיה העבודה כמדריכים במחנות הקיץ. משה מדגיש שהשיח על העם היהודי באשר הוא כולל הבדלים בזהויות יהודיות בתוך החברה הישראלית (מזרחיים, אשכנזים, מסורתיים וכו') ויש להביא אל תוך השיח את הקולות המגוונים הללו בצד הקולות ה"אחרים" של יהודי התפוצות.

בלוינסקי, לעומת זאת, הפריסה המספרית של התכנית היא הרבה יותר רחבה, כאשר יש רצון שכל הסטודנטים היהודיים בשנה ג' יעברו סדנא בנושא העם היהודי בימינו. החוקר עשה בירור לגבי מהות התכנים והטקסטים שיהיו במודולה של לוינסקי והתברר כי **אין כוונה להתמקד בטקסטים פנים-ישראליים, אלא לפרוס יריעה רחבה יותר של התבוננות, מהמקום בו חי ונמצא הלומד, אל העולם היהודי מחוץ לארץ-ישראל**. רחל מסבירה ש"יש נטייה רבה מידי לעיסוק נרקסיסטי בעצמנו, בחברה הישראלית, ואת העם היהודי בתפוצות הם לא מכירים בכלל." עם זאת, רחל מסבירה כי "אנחנו (בלוינסקי) לא מוותרים בשום אופן על עצמנו, רק מבקשים ליצור מצב שיזמן אפשרות לצאת מעצמנו, לפתוח צוהר רחב יותר ולהגדיל את טווח ההתבוננות".

החוקר חש שיש לבחון נקודה זו יותר לעומק, אין הכרח שיהיה תאום בתכנים בין כל המקומות שבהם התכנית מיושמת, אך נדמה שיש צורך לחשוב על ה"מחיר" של עיסוק בעם היהודי, אשר כולל או לא כולל את הגוונים השונים בחברה הישראלית, כחלק מובנה או פחות מובנה בתכנית הלימודים על העם היהודי בימינו.⁶ נדמה שגם בצוות יש הד מסוים לצורך בהגדרה ברורה יותר של מטרות משותפות, בפגישה המשותפת השנייה של מובילי התכנית, כאשר החוקר ציין בפני המשתתפים את ההבדלים העולים בהדגשים בין המקומות השונים משה ציין כי: "תכנים הם עדיין מושג אמורפי, מפוזר ומעורפל, אם לא נעשה בירור מעמיק בנושא הזה, יש סכנה לחזור אל המקומות המוכרים" (במובן של טקסטים). עם זאת, ייתכן שזה טוב להתחיל את התכנית עם מידה מסוימת של עמימות וגמישות, כאשר הצוות יוכל להפיק לקחים מההלך של ההערכה אשר יבוצע במהלך שנת תשס"ד".

⁶ לא דווח כאן על אחווה כי הם בשלב יותר מוקדם של תכנון.

במלים אחרות. – קיימת הסכמה ביחס להובלת המשתתפים בתוכנית בתהליך טרנספורמטיבי ובמסע אך עם זאת, לא ברור עדיין מה הם גופי הידע או "הקב"ים הטקסטואליים" בהם יעזר הנוסע במסעו. בנושא זה שתי המכללות נוקטות בגישה שונה בתכלית, אחת יותר מכלילה ואחת יותר מצמצמת (או שמא יותר מתמקדת?).

ב. תרבות ארגונית של ארגון זמן

כנאמר בסעיפים הקודמים, אנשי הצוות המוביל חשים הזדהות ורצון לפעול למען שינוי היחס לנושא העם היהודי בימינו. עם זאת, יש לבחון את **תרבות הזמן** של כל מוסד ומוסד פרויקט זה, שהוא חדשני, רב מימדי ורב-תחומי, מחייב השקעה של זמן רב, מצד הלומד, מצד המנחים והמורים ומצד הצוותים המובילים. נדרש זמן על מנת לעכל את המידע החדש, הטקסטואלי, הרגשי והקוגניטיבי, וכן נדרשת השקעה של זמן רב בתכנון, בחשיבה משותפת, וברפלקציה על התהליך החינוכי.

כבר מראשית העבודה המשותפת, ועוד לפני היישום של המודולה בשדה, ניכר שוני בין הצוותים המובילים ביחס השקעת משאבי הזמן הדרושים לפרויקט. נדמה שבמקומות בהם הוקדש זמן לחשיבה ותכנון, הולכים ונוצרים חומרים חינוכיים התואמים את הפרדיגמה והשיח החדש על העם היהודי בימינו ובמקביל נראה שבמקום שהוא פחות פנוי לעיסוק בפרויקט, ישנו מיחזור מסוים של חומרים מוכרים. יש צורך בהלימה בין דרכי העבודה של הצוותים המובילים השונים אשר מקרינים הן על עבודות המורים בשטח והן על הקהל הלומדים כאשר צוות שלא פנוי לתכנון, חשיבה ובקרה, יתקשה להגיע לתפוקות רצויות מבחינה תהליכית.

הערכת התכנית

מובילי הפרויקט, שכאמור הם אנשי שדה ובעלי ניסיון במחקר, יודעים שחשוב לספק מימדים להערכה בכל תכנית חינוכית שנבנית כבר בהתחלה. עם זאת נדמה שהתכנית, שהיא כה מורכבת ודורשנית, גוזלת את רב האנרגיה מהמשתתפים לעשייה החינוכית ופחות למהלכי הערכה עתידיים (בשל הנטייה לעבוד על הבעיה ה"בוערת" יותר). בשנה הבאה יהיה צורך להיכנס למהלך הערכה אשר יתחשב במטרות התכנית בכל מכללה. לפני שנציע מספר כווני הערכה עתידיים, נחזור ונסכם את המטרות המוסכמות כפי שעלו מהראיונות עם הצוות הניהולי של התכנית:

מטרות התכנית לפי הצוות הניהולי

1. לעגן את נושא העם היהודי בימינו בשיח הישראלי
2. לגרום לכך שהמשתתפים בתוכנית יעברו חוויה הוליסטית חיובית המשלבת חוויה רוחנית עם חוויה רגשית
3. להביא למפגש מהנה בין המשתתפים ליהודי התפוצות
4. לגרום לשינוי בעמדות כלפי התפוצה כתוצאה מהמפגש
5. להביא לתפיסות יותר פלורליסטיות ביחס לאחר
6. לספק ללומד ידע רחב יותר על נושאים שונים הקשורים בעם היהודי בימינו

המלצות למדדי הערכה לאור המטרות שהועלו

כנראה לעיל, בשיח של אנשי הצוות מושם דגש רב על חוויות, מסע ותהליכים. מכוון שקשה לפרק את הגורמים הללו לשאלות כמותיות בלבד. ניתן להציע כי המנחים השונים במודולה (מורי התוכן ומנחי הסדנאות), יתעדו את המעשה החינוכי בצורה מעובה ומפורטת ככל ההאפשר, (על הערך של "תיאור עבה" בחקר תרבות ראה גירץ, 1990) על מנת שניתן יהיה לבחון דרך אותם טקסטים עדויות לכך שהלומדים חווים חוויה תהליכית טרנספורמטיבית. למשל, ניתן להשוות את סוג השיח של הסטודנטים בתחילתו, באמצעו ובסופו של התהליך ולבדוק, האם ההיגדים הם יותר בינאריים בתחילת השנה? האם יש שיח בסוף השנה שמסקף עמדה יותר פלורליסטית ומקבלת וכד'. כמו כן, ניתן להיעזר בחוקר החינוכי, אשר יבקר(בתיאום עם המוסד המזמין), בשיעורים או סדנאות נבחרות כאשר השאלה העיקרית אשר תנחה אותו היא מידת ההלימה בין התכנים בסדנא/שיעור לבין המטרה המוצהרת של התכנית. (אי הלימה אפשרית: בעוד והשכבה הניהולית של הפרויקט משתמשת בשיח ה"מכליל" של העם היהודי בימינו, המנחה בסדנא הספציפית עדיין משתמש, מידי פעם בשפה בינארית של "אנחנו והם").

לאור ההבדלים העולים במתכונות ההכנה באורנים ובלינסקי, ניתן להציע, לנסות להשוות את ההבדלים ביישום ההכשרה בשתי המכללות, על מנת לברר את המשמעות של השוני בין המוסדות. בנוסף לכך, ניתן לבנות כלי הערכה כמותי לקבלת מידע ממקור נוסף.

סיכום עם השלכות תיאורטיות

כפי שהוצג בדו"ח, ה"אני מאמין" אשר מניע את צוותי ההקמה של גוונים, כולל החוקר, מבוסס על קריאה משותפת לאבחון ולטיפול בבעיה אידיאולוגית שהציונות הקלאסית "הורשה" לחברה הישראלית. מדינת ישראל התבססה באופן ניכר על שלילה עמוקה וגורפת של "היהודי האחר" – היהודי הגלותי בעל התכונות הרדודות מבחינת נקודת מבטו של היהודי החדש הוא הסוציאליסט הציוני (בר-און, 1999). השנים הראשונות של המפעל הציוני בישראל אופיינו בגיבושה של זהות סטריאוטיפית של ישראלי חדש, "הצבר" אשר בעצם קיומו יש מענה, טוטאלי ומונוליטי, לכל ליקויי היהודי שבגולה (אלמוג, 1997). עולים חדשים נאלצו להתמזג אל תוך הזהות המונוליטית הזאת ובמידה וכשלו במשימה, כמו רבים מהמזרחיים, הם הוגדרו ועוצבו כ"אחר" נוסף (בר-און, 1999).

החברה הישראלית עוברת תהליכי התבגרות והתארגנות מחדש מהבחינה של ארגון הזהות. ניתן לאמר שרבדים מסוימים בחברה הישראלית יותר פתוחים לשיח ולמפגש עם ה"האחר", בין אם הוא מיוצג על ידי הלא יהודי, ובין אם הוא מיוצג על ידי קבוצות יהודיות בעלות מערכת ערכים שונה ולעתים סותרת. קיימת התפוררות (מאוד איטית) בתפיסה המונולוטית של האחר, שתרמה בעצם קיומה לגיבוש הזהות המובדלת של הישראלי החדש עד שנות ה-50 וה-60 (בר-און, 1999) כאשר כיום ניתן לראות בחברה הישראלית פחות ניסיונות של המרה תרבותית ויותר מוכנות לדיאלוג בין קבוצות. **ניתן לראות את מודולת העם היהודי בימינו, עם האנרגיה הרבה המושקעת בתכנון ועיצוב התכנית, כדוגמא מאלפת לתכנית חינוכית אשר באה ליצור שיח חדש, פלורליסטי ומכליל, כלפי היהודי "האחר".** בכך התכנית מצטרפת לעוד מסגרות בלתי פורמאליות בהן ישראלים נפגשים ללימוד ולחוויות משותפות, כמו מסגרות של מפגשי יהודים וערבים וקבוצות של מפגש פנים יהודי בין דתיים וחילוניים. נדמה שהמפגש העמוק עם התרבות האחרת מוסיף ממד ביקורתי של היחיד כלפי תרבותו הוא, לם מציין שיח ביקורתי זה כלפי תרבות המוצא הוא תנאי הכרחי לפיתוחה של אישיות אשר יש בה צמצום של השוביניזם התרבותי (לם, 2000).

בהקשר של השוביניזם התרבותי, ניתן לאמר שבעבר יחסי ישראל תפוצות אופיינו ביחס מתנשא ושולל מצד הממסד והציבור הישראלי (כאמור בגלל שלילתו של "האחר" הגלותי). אך היום, עם הפתיחות הרבה יותר להכרה ומפגש עם האחר בכלל, יש יותר היענות לדו-שיח פורה

ומעשיר עם היהודי בתפוצה. מודולת העם היהודי בימינו, אשר חודרת לאחד ממעוזי הסוציאליזציה של הציונות הקלאסית (המכללות להוראה), היא סממן חשוב לתהליך זה. נדמה שמודולה זאת מייצגת שיח חדש בסוכנות היהודית, במרכזו המעבר משיח דיכוטומי ישראל/תפוצה לשיח פתוח וגמיש תחת הכותרת "העם היהודי בימינו" (Kopelowitz 2003). קיימת כאן ההכרה בכך שכל היהודים באשר הם שייכים לקבוצת זהות מסוימת, תוך הבנה שישנם הבדלים בתפיסות ובנקודות המוצא בין תתי הקבוצות. ההנחה היא שמפגש בין קבוצות יהודיות שונות, בלי ניסיון לטשטש את ההבדלים, יכול לסייע לשני הצדדים ללמוד על השני וכן ליצור מערכת של בחינה עצמית, עבור כל משתתף. (למחקרים העוקבים אחרי מודולות למידה עם ממד של מפגש ראה: הורנצ'יק ובקרמן 1996, בר-שלום, 1999, כהן, 2000 פלדמן וכץ, 2002).

לאור הדברים שנאמרו עד כה, נדמה שלתכנית "העם היהודי בימינו - תכנית לימודי יהדות במכללות אקדמיות להכשרת עובדי הוראה" יש חשיבות רבה בהקשר של שינוי עמדות בחברה הישראלית. מעבר מגישה של שוביניזם תרבותי ושלילת הקיום היהודי בתפוצה לגישה המעודדת היכרות, למידה מעמיקה והרחבת הזהות היהודית בקרב המשתתף הישראלי. פרחי ההוראה הם מורי העתיד ומורים הם סוכני סוציאליזציה חשובים ומשמעתיים. למרות הרצון הטוב, הקמת הצוותים וכתיבת תכניות הלימודים, נדמה שיש עדיין מקום לנסות ולגבש מדדים פחות או יותר מוסכמים לגבי רמת ההצלחה של תכנית שכזאת. ייתכן שהסכמה ברורה יותר על מדדי הצלחה תוביל להסכמה ברורה יותר על מטרות ויעדים.

המלצות

- יש להמשיך ולנהל שיח בקשר לתכנים שיהיו חלק אינטגרלי במודולה תוך בירור ובחינה של ההבדלים בגישה בין מכללה אשר כוללת בתוך המודולה את השיח הפנים ישראלי, לבין מכללה שמגבילה את הלימוד לעם היהודי בתפוצה, מתוך חשש ל"התעסקות נרקסיסטית בעצמנו."
- יש להמשיך את המחקר כאשר המהלך החשוב ביותר הוא בדיקה של התהליך החינוכי הלכה למעשה. יש להשלים מחקר של לפחות עוד שנת לימודים שלמה, במהלכו ייבחנו השיעורים, הסדנאות, המפגשים והשליחות למחנות הקיץ. מחקר כזה יאפשר לראות את השינוי (אם היה) בקרב המשתתפים לאחר השתתפות בתהליך כמכלול.

3. יש למנות בכל מכללה אחראי על מחקר והערכה, וכן רצוי לעמוד בקשר עם המכללות האחרות, אולי דרך חוקר מרכז, על מנת להשוות את הנתונים הכמותיים והאיכותניים העולים בכל מכללה.
4. יש לדרוש ולברר האם למוסדות המעורבים יש תרבות זמן המאפשרת רפקלציה ודיון מעמיק על כל ההיבטים של המודולה החינוכית ויישומה.

ביבליוגרפיה

אייזן, ד, ואחרים. (תשס"ב) **הם היהודי בימינו: שייכות ומחויבות**. משרד החינוך, האגף לקשרי חינוך ישראל-תפוצות.

אלמוג, ע. (1997) **הצבר – דיוקן**, עם עובד, תל-אביב.

בר-און, ד. (1999) **על ה'אחרים' בתוכנו: תמורות בזהות הישראלית מנקודת ראות פסיכולוגית-חברתית**. הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן גוריון בנגב.

בר-שלום, י. (1999) "מפגשים" – על מודולת המפגש בין נוער יהודי מחו"ל לבין נוער יהודי ישראלי. בתוך שי ובר-שלום (עורכים) **המחקר האיכותני בחקר החינוך, במכללה 11**

גירץ, ק. (1990) **פרשנות של תרבויות**. כתר, ירושלים.

הכהן, ז, זימרן, א. (1999) **מחקר פעולה: מורים חוקרים את עבודתם**. הוצאת כליל, מכון מופ"ת.

לם, צ. (2000) "חינוך רב-תרבותי, בין-תרבותי, האם יש בזה ממש?" בתוך ברלב, מ. (עורכת) **חינוך לתרבות בחברה רב-תרבותית**, המחלקה להשתלמויות מורים, בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית, ירושלים.

פלדמן, ג, כץ, נ'. (2002) **מקומה של הסוכנות היהודית במפגשים בין נוער ישראלי לנוער יהודי מחו"ל: הבדלים תרבותיים, פרקטיקות ניהול ועמדות אידיאולוגיות סמויות**. (דו"ח שלא פורסם, היחידה לפיתוח ומחקר).

Cohen, E. (2000) "Mifgashim: A Meeting of Minds and Hearts", A Comparison of Cognitive and Affective Models in Structured Educational Encounters between Israeli and Jewish-American Adolescents", **Journal of Jewish Education** . (66).

Horenczyk, G. and Bekerman, Z. (1996). The Effects of Intercultural Acquaintance and Structured Intergroup interaction on In-group, Out-group and Reflected In-group Stereotypes. **International Journal of Intercultural Relations** 21 (1).

Kopelowitz, E (2003) "Between Mifgash and Shlichut: Paradigms in Contemporary Zionist Education and the Question of the Ideological Relationship between Israel and Diaspora." Jerusalem: Research and Development Unit, Department of Jewish Zionist Education, The Jewish Agency.

נספח: שיר של משה יצחקי בעקבות המפגש עם יהדות ארה"ב

משה יצחקי

שבת בניו יורק פרשת אמור

בְּעֶרְבִי שַׁבָּת, אֶתְּ אֲנִי וְהָאוֹר
עַל עֲלִים אֲדָמִים וְצִהָבִים שֶׁל סֵתוֹ
רִפְרָפְנוּ כְּצִפּוֹרֵי דְרוֹר,
קִבְּצָנִי אֶהְבֵּה פּוֹשְׁטִים תְּרַמִּילָם,
רִצְפָתָם פְּעוּרָה כְּפִתְחוֹ שֶׁל בּוֹר

בְּעֶרְב־שַׁבָּת אֶת – אֲנִי וְהָאוֹר
 בְּעֶנְג סַחְרָחַר גִּלְשָׁנוּ אֶל קַרְקָעִית נָהָר שָׁחַר,
 כִּי בָנוּ כָּבֵד הָיוּ הַשָּׁנִים : פְּסִיכָה וְאָמֹר.
 אֶל הַקִּדְשָׁה רַחֲפָנוּ בְּזִמָּן מַלְכָּת
 כְּמוֹ הַתְּעוֹפֶפֶנוּ מִצִּיּוֹר יוֹם הַהִלָּדָת.

לְקִרְאָת כֶּלֶה לְצִאתִי וְלִבִּי אֵינוֹ מִכָּה בְּכָדִי
 כִּי עֲמָנוּ אָמֹר וּפְסִיכָה וּמִנְגִּינָת לָכֶּה דוֹדִי.

אֶל תְּבִיט בְּפָנֵי דוֹדִי, אֶל תְּבִיט דוֹדִי לְאַחֹר,
 כִּי אֲסוּרָה לָךְ אֲנִי דוֹדִי וְאַעֲלֶם עִם בּוֹא הָאוֹר.
 כִּךְ אֲמַרְתָּ תִּמְתִּי יָפְתִי וְהִיִּית לִי לְפֶתַע אָמֹר.

אֲנִי חֲצִיתִי כֶּלֶה גְבוּלִיךָ, כִּי כֶּלֶתָה נִפְשִׁי אֲלִיךָ
 שֵׁם הַדִּלְקָתִי נֵרוֹת שַׁבָּת לְהִיטִיב לְרֵאוֹת עֵינֶיךָ.
 אֲבָל אֶת מִנִּי אֲזֹ אָמֹר, טְרוּפָת צִלְלִים וְאוֹר,
 רַק בַּחֲשָׁךְ תִּלְכִּי עֲמָדִי, וְאִין בִּי מִי שִׁיפְתֹּר,
 וְיֵשׁ מִי שִׁיֶּאֱסֹר וְיֵשׁ מִי שִׁימְחָה,
 כְּשֶׁאֶת הַשַּׁבָּת תִּהְיֶי לִי אָמֹר
 וְאֲנִי אֶתְקַדֵּשׁ וְאַהֲיָה לָךְ פְּסִיכָה.

בּוֹאִי אֵלַי הַמְּלָכָה וְהַנֶּפֶשׁ לֹא תִרְעִיד בְּכָדִי,
 בִּנְכֹר אֲנִי כּוֹסֵף אֲלִיךָ לְמִנְגִּינָת לָךְ דוֹדִי.

בְּלִיל שַׁבָּת פִּסְעָנוּ שְׁנֵינוּ וּפְנָסִים הִפִּיצוּ אוֹר,
 אֲבָל אֵיךְ אֲבּוֹא אֲלִיךָ אָמֹר, כְּשֶׁאֶת בִּשְׁפָתִי
 בְּחִמְדָּה נוֹגַעַת וּבְלַחֵשׁ מִזְמִין אוֹמְרָת : עֲצֹר!

בְּלִיל שַׁבָּת בְּעֶנְג סַחְרָחַר בְּדַרְכִּי נִכֹּר פִּסְעָתִי,
 וְאִין בִּי מִי שִׁימְחָה וְיֵשׁ מִי שִׁיֶּאֱסֹר
 אֶךְ לַעַד בְּנוּגָה הָאוֹר, אֶת תִּהְיֶי לִי אָמֹר
 וְאֲנִי אֶהְיָה לָךְ פְּסִיכָה.